

ישיבת הקיבוץ הדתי – עין צורים

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק שלישי – דף מספר 22

בס"ד, ר"ח טבת תשס"ב.

עד אחד אומר והלה שותק

א. פתיחה

אנחנו עומדים בפתיחה של סוגייה מורכבת וארוכה הנמשכת מסה: עד סו: עד המשנה. מומלץ בשלב ראשון לעיין ברפרוף בסוגייה ולהתרשם מהמבנה שלה ומהנושאים שלה. כדי ללמוד ביסודיות נחלק את הסוגייה למספר יחידות, תוך מודעות לקשרים עם היחידות האחרות.

ב. עד אחד

1. עיינו בפסוקים בתורה הדנים בעדות – במדבר ל"ה, ל; דברים י"ז, ו; שם י"ט, טו.
 - באר את המונחים המופיעים בדברים י"ט, טו. תוכל להיעזר בקונקורדנציה או במחשב לעיון בהופעת המונחים בתורה.
 - פירוש הראב"ע לדברים י"ט, טו.
2. עיין בספרי דברים פסקא קפח.
 - עמוד על הזיקה בין התחומים הנדונים בספרי ובין פרשנות המונחים בפסוק.
 - עמוד על משמעות ההלכה שעד אחד מחייב שבועה, תוך השוואה לתחומים בהם אינו נאמן.
 - מהו יסוד ההבחנה בין עד אחד ובין שני עדים?
3. במשנה:
 - עיין באמצעות פרויקט השו"ת במשניות הדנות בעד אחד.
 - עיינו במיוחד במשנה יבמות פט"ז מ"ז; משנה כתובות פ"ב מ"ח; משנה כריתות פ"א מ"א. שימו לב להקבלה בין הספרי ובין המקרים במשנה.

ג. אביי

1. קידושין סה: "אמר אביי אמר לו עד אחד... לגבי מזבח קיימי צריכא".
2. עמדו על מבנה המימרות של אביי ועל יחסן למקורות התנאיים.
3. להרחבה – השוו לסוגייה בכריתות יא:--יב..
4. מה טיב השתיקה ויחסה לדברי העד?
 - ראו את העולה מהצריכותא של הסתמא.
 - סה: תד"ה אמר לו עד אחד ותד"ה ותנא תונא.
5. בראשונים יש דיון רחב בנדון תוך התייחסות ליחס בין סוגייתנו ובין סוגיית גיטין נד:.
 - עיין בסוגייה הנ"ל ובקידושין סה: תד"ה נטמאו טהרותיך.
 - חידושי הרמב"ן לקידושין סה: ד"ה והלה שותק.

ישיבת הקיבוץ הדתי – עין צורים

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק שלישי – דף מספר 22

בס"ד, ר"ח טבת תשס"ב.

ספרי דברים פיסקא קפח

(טו) לא יקום עד אחד באיש, אין לי אלא לדיני נפשות לדיני ממונות מנין תלמוד לומר לכל עון, לקרבנות מנין תלמוד לומר ולכל חטאת למכות מנין תלמוד לומר בכל חטא אשר יחטא, להעלות לכהונה ולהוריד מן הכהונה מנין תלמוד לומר לכל עון ולכל חטאת, אין לי אלא לעדות איש לעדות אשה מנין תלמוד לומר לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא, אם סופנו לרבות אשה מה תלמוד לומר איש לעון אינו קם קם הוא באשה להשיאה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר לעון אינו קם קם הוא לשבועה אמר רבי יוסי קל וחומר הדברים ומה אם במקום שאין פיו מצטרף עם פי עד אחד למיתה הרי זה נשבע על פי עצמו מקום שפיו מצטרף עם פי עד אחד לממון אינו דין שיהא נשבע על פי עצמו לאו מה לנשבע על פי עצמו שכן משלם על פי עד אחד שכן אין משלם על פי עד אחד תלמוד לומר לכל עון לעון אינו קם קם הוא לשבועה.

5

משנה מסכת יבמות פרק טז משנה ז

אמר רבי עקיבא כשירדתי לנהרדעא לעבר השנה מצאתי נחמיה איש בית דלי אמר לי שמעתי שאין משיאין את האשה בארץ ישראל על פי עד אחד אלא רבי יהודה בן בבא ונומיתו לו כן הדברים אמר לי אמור להם משמי אתם יודעים שהמדינה משוכשת בגייסות מקובלני מרבן גמליאל הזקן שמושיאין את האשה על פי עד אחד וכשבאתי והרצייתי הדברים לפני רבן גמליאל שמח לדברי ואמר מצאנו חבר לרבי יהודה בן בבא מתוך הדברים נזכר רבן גמליאל שנהרגו הרוגים בתל ארזא והשיא רבן גמליאל הזקן נשותיהם על פי עד אחד והוחזקו להיות משיאין על פי עד אחד והוחזקו להיות משיאין עד מפי עד מפי עבד מפי אשה מפי שפחה רבי אליעזר ורבי יהושע אומרים אין משיאין את האשה על פי עד אחד רבי עקיבא אומר לא על פי אשה ולא על פי עבד ולא על פי שפחה ולא על פי קרובים אמרו לו מעשה בבני לוי שהלכו לצוער עיר התמרים וחלה אחד מהם בדרך והביאוהו בפונדק ובחזרתם אמרו לפונדקית איה חברינו אמרה להם מת וקברתיו והשיאו את אשתו אמרו לו ולא תהא כהנת כפונדקית אמר להם לכשתהא פונדקית נאמנת הפונדקית הוציאה להם מקלו ותרמילו וספר תורה שהיו בידו:

10

15

20

משנה מסכת כתובות פרק ב משנה ח

רבי יהודה אומר אין מעלין לכהונה על פי עד אחד אמר רבי אלעזר אימתי במקום שיש עוררין אבל במקום שאין עוררין מעלין לכהונה על פי עד אחד רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון בן הסגן מעלין לכהונה על פי עד אחד:

25

משנה מסכת כריתות פרק ג משנה א

אמרו לו אכלת חלב מביא חטאת עד אומר אכל ועד אומר לא אכל אשה אומרת אכל ואשה אומרת לא אכל מביא אשם תלוי עד אומר אכל והוא אומר לא אכלתי פטור שנים אומרים אכל והוא אומר לא אכלתי רבי מאיר מחייב אמר רבי מאיר אם הביאוהו שנים למיתה חמורה לא יביאוהו לקרבן הקל אמרו לו מה אם ירצה לומר מזיד הייתי:

30

חידושי הרמב"ן מסכת קידושין דף סה עמוד ב

והלה שותק נאמן. איכא למידק הכא מהא דגרסינן פרק הנזקין (נ"ד ב') היה עושה עמו בטהרות ואמר לו טהרות שעשיתי עמך נטמאו אינו נאמן מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא אמר אביי כל שבידו נאמן, אלמא אינו נאמן אלא אם כן בידו. ור"ת ז"ל היה מתרץ דהכא משום הכי מהימן משום דשתיקה כהודאה דמיא אבל אומר איני יודע אין העד נאמן, והתם כשאמר איני יודע ולפיכך אין העד נאמן מדין עדות אלא בדבר שבידו מתוך שיכול לטמא, ורבא דמתרץ התם כגון דאשכחיה ולא אמר ליה וכו' כולה כשבידו מוקי לה, אבל הוציאה מידו לעולם אינו נאמן אלא בשותק ומשום הודאה, ואמר הרב ז"ל דהיינו דאמרינן הכא אבל נטמאו טהרותיך האי דשתיק דסבר חזי לי בימי טומאתו, כלומר ולא הויא הודאה, קא משמע לן דהאי דשתיק משום דמודה הוא, וסייעיה הרב ז"ל להאי פירוקא מיהא דגרסינן ביבמות פ' האשה רבה (פ"ז ב') עד אחד דמהימן מנא לן דתנן אמר לו עד אחד אכלת חלב והלה אומר לא אכלתי אינו נאמן טעמא דאמר לא אכלתי הא אשתיק מהימן, ודחינן ממאי דמהימן דלמא משום דאשתיק ושתיקה כהודאה דמיא.

35

40

ולדידי לא מסתבר האי פירוקא, דשמעתין מוכחא דאפילו אמר נמי איני יודע מהימן, ממאי מדאמרינן אשתו זנתה בעד אחד מהו ואמר אביי היא ורבא אמר אין דבר שבערוה פחות משנים, ואי אמרת אביי לא אמר נאמן אלא משום שתיקתו של זה שהוא כמודה, אף בדבר ערוה למה לי שנים הרי מודה לו שזינתה ושויא אנפשיה חתיכה דאיסורא, ואי רבא לא סבירא ליה שתיקה כהודאה דמיא אף בהנך נמי לא להמניה ומה לי דבר שבערוה מה לי דבר אחר, ועוד מההוא סמיא דאדאזיל שליח בחדא אורחא אתא איהו בחדא אורחא ואמר אשתו

45

ישיבת הקיבוץ הדתי – עין צורים

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק שלישי – דף מספר 22

בס"ד, ר"ח טבת תשס"ב.

- זינתה ואמר אביי דמהימן, והא הכא דשתיקתו לאו כהודאה היא שהרי העד עצמו מודה שבשעה שראה לא היה שם הבעל שהרי בא בחדא אורחא וליכא למימר ששתיקתו הודאה היא ואפילו הכי מהימן, וליכא למימר שמאחר ששתק מודה הוא שזינתה בפניו, אם לא עכשיו פעם אחרת, שהרי אין העד מעיד אלא זנות זה וכיון שאינו מודה לדברי העד אין שתיקתו משום פעם אחרת כלום, שהרי אין כאן עדות אלא על זו, ושתיקה שלא מחמת עדות אינה כלום, ועוד מדקאמר ליה שמואל אי מהימן לך זיל אפקה ואמר ליה אביי אי מהימן לך דלאו גזלן הוא, משמע שהוא לא היה מודה שאלו היה מודה מחמת עצמו יוציא, ואם תאמר דהכי קאמר ליה, אי מהימן הוא, כיון ששתקת אוסרין אותה עליך שהרי הודית ולא כל כמינך למימר דלאו משום הודאה ששתקת, לאו מילתא היא, כיון דאמר ליה מהימן עלך אלמא הכי קאמר ליה אם לא חשיד לך בגזלן אפקה, ואי לא, אלא דחשיד לך לא תפקה, אע"פ שאין עליו עדים שהוא פסול, אלמא בדעתו תלה הדבר, וכיון שכן לימא ליה אם שתיקתך משום הודאה שאתה מודה בודאי, אסורה, ואם לאו לשם הודאה מותרת היא, שכמו שהאמינו על העד אם הוא חושד אותו בגזלן כך יש להאמינו על שתיקתו אם היא לשם הודאה, אלא שמע מינה דעד נאמן בלא הודאתו של בעל. ואם תאמר שהיא היתה שותקת, לאו מילתא היא, שאין שתיקתה כלום ואפילו אמרה נטמאתי כדתנן (נדרים צ"א א') האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה, ועוד מדלא אמרין בגמרא שהיתה היא שותקת שמע מינה שאין צורך לשתיקתה ולא לשתיקתו, ומשום הכי לא מסיימי בגמרא ושתיקה לאו אמר איני יודע, משום דודאי אומר איני יודע היה שהרי לא היה שם בשעת ראייתו של עד.
- ועוד ממעשה דינאי דאמר אביי עד אחד נאמן, וכן בבן גרושה או בן חלוצה במשל דר' טרפון, והתם ליכא למימר משום דמודה, שהרי הוא אינו יודע באמו ושתיקתו אינה אלא איני יודע, ואם תאמר שמא שמע כדאמרין (כתובות י"ד ב') שתוק חלל פסול, הא נמי משמע דינאי לא שתק, שהרי הוא היה מחזיק עצמו בכהן ושמש בכהונה גדולה ארבעים שנה ועכשיו בכהן היה מחזיק עצמו ומתריס כנגד האומרים עליו שהוא חלל, וצא וראה מה עשה בהן, ועוד דהוה ליה לפרושי בגמרא דשתיק ולא אמר איני יודע ולא הכחישן, ועוד מדאמרין מקוה פסולו ביחיד ובעל מום פסולו ביחיד ואל יוכיח בן גרושה, וכי מה קולא וחומרא היא זו אם בשותק ומטעם שזו השתיקה כהודאה וזו אינה כהודאה, ועוד מקוה שפסולו ביחיד בשתיקת מאן, אלא ודאי משמע דאפי' אמר איני יודע עד אחד מהימן לפיכך לא הוצרכו לפרש כלום שבודאי באומר איני יודע הן עסוקים, ועוד מדאמר אביי נאמן ואמרין הא אשתיק מהימן, שמע מינה לאו משום דשתיקה כהודאה דמיא, שאם כן אינו השם משום שנאמן אלא משום שהלה מודה, כדאמרין התם ביבמות ממאי משום דמהימן דילמא משום דאשתיק ושתיקה כהודאה דמיא, ועוד דשמעתא שם דפרק האשה רבה במסקנא משמע דמהימן אע"ג דלא שתיק כמודה, דאמרין אלא סברא הוא מידי דהוה אחתיכה ספק של חלב ספק של שומן ואתא ע"א ואמר ברי לי דשומן הוא דמהימן, ודחינן מי דמי התם לא איתחזק איסורא הכא איתחזק איסורא דאשת איש והוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים, אלמא בכל היכא דלא איתחזק איסורא א"ע לא הוי דבר שבערוה עד אחד נאמן. הלכך לאסור את המותר ודאי מהימן דלא אמרין בשום דוכתא איתחזק היתירא בכה"ג.
- ובעיקר קושיין דאתינן עלה מיהת, איכא למימר דאביי סבר דאין פועל נאמן אלא כשמלאכתו בידו אבל הוציא מלאכה מידו והחזיר לבעה"ב אינו נאמן, דאלו הוה הכי בשעה שהיה מחזיר מלאכתו היה אומר ולא היה מחזיר לו עד שמודיעו, כעין פירווקיה דרבא, אלא דרבא סבר אע"פ שהחזיר לו מלאכתו נאמן אלא אם כן אשכחיה ולא אמר ליה ובתרי הכי אמר ליה, דכשהחזיר לו שמא מתירא היה שלא יעכב שכרו, או שלח לו מלאכתו ולא ראהו, אבל אם משפרעו מצאו ולא אמר לו ובתרי הכי אמר לו אינו נאמן, וכל הדברים הללו בפועל דרמי עליה לאודועיה והוה ליה בשעה ראשונה כאומר לו טהורות הן וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, אבל עד אחד דעלמא אע"פ שמצאו ולא אמר לו אם אמר לו אח"כ נאמן, דמילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה כל שעתא למימר ולא אמר ליה לא מהימן והלא עדיין זמנו הוא לומר עד שיחזיר לו פעולתו, וכן הדרך. לפיכך האומר לחברו נתנסך יינך והלה שותק או אומר איני יודע נאמן, ולדברי ר"ת ז"ל אומר איני יודע אינו נאמן.
- וכתשובה לדברינן הא דאמרין בסנהדרין (ל' א') הרי שבא אחד ואמר אני ראיתי את אביכם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הם של מעשר שני הם בבית לא אמר כלום בשדה דבריו קיימין כללו של דבר כל שבידו ליטלן דבריו קיימין, אלמא אין עד אחד נאמן לאסור שלו עליו, דהא של מעשר שני הם כאומר אסורין עליכם דמי, ויש לי לומר דהתם כיון שאינו מעיד אלא מפי השמועה שאמר אביהן בשעת הטמנה של מעשר שני הם, תולין בשמועתו שמא שלא להשביע את עצמו אמר או משטה היה בו, וכשבידו ליטלן דבריו קיימין, דהא הימניה כשהאמין בו להטמין בפניו במקום שידו שולטת שם, וכשמפקידן אצלו לשם מעשר הוא, וזה התירוץ דומה יפה, ולי נראה דהתם דבר שבממון הוא ודברי הכל אין דבר שבממון בפחות משנים, הלכך לא כל הימנו שיעמיד ממון בחזקת פלוני ולא בחזקת מעשר שני, אבל באיסורין נאמן.
- טעמא דאמר לא אכלתי הא אישתיק מהימן. אי קשיא לפום מאי דפרישית, ממאי דמהימן דילמא משום דמודה ושתיקה כהודאה דמיא כדדחינן ביבמות (פ"ז ב'), איכא למימר אביי הכי דייק, טעמא דאמר לא אכלתי הא לא אמר לא אכלתי אלא ששתק או שאמר איני יודע נאמן. והתם ביבמות לאו מהא מתני' דחי לה אלא מדתניא או הודע אליו ולא שידועוהו אחרים יכול אף על פי שאינו מכחיש תלמוד לומר או הודע מ"מ, ומשום הכי דחי לה מינה ואמר דהכי קאמר יכול אע"פ שאינו מכחיש אלא שותק לא יהא חייב תלמוד לומר או הודע אליו. וקרא כי

ישיבת הקיבוץ הדתי – עין צורים

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק שלישי – דף מספר 22

בס"ד, ר"ח טבת תשס"ב.

- 100 אתא לשותק אתי ללמדך דשתיקה כהודאה דמיא, ואכתי תיבעי מדאורייתא מנא לך, אבל מתני' דהכא כיון דקתני לא אכלתי פטור משמע הא אינו אומר לא אכלתי מהימן, והתם לא מצי אמר ליה ממתני', דמדאורייתא קא מבעיא ליה מנלך, וסוגיא מפורשת היא במקומה.
- 105 ואי קשיא לאביי דהכא היכי אמר דמשום דמהימן הוא, הא משום נאמנותו של עד אי אפשר לחייבו כדאמרינן התם, מאי טעמא מחייבי רבנן אילימא משום דמהימן והא תרי דאף על גב דמכחיש להו אינהו מהימני וקא פטרי רבנן אלא לאו משום דשתיק ושתיקה כהודאה דמיא, ואיכא למימר אביי דייק ממתני' דנאמן וחייב. ואי קשיא לרבנן תוקמה כרבי מאיר דאמר בשנים אע"פ שמכחישן חייב הואיל והם נאמנין, והכי נמי אוקמוה בדוכתה בכריתות (י"א ב') כרבי מאיר, ועוד דהא התם איכא לישנא אחרינא בטעמייהו דרבנן משום מיגו דמתרצינן לישנא לא אכלתי שוגג אלא מזיד, ולהאי לישנא משום דמהימן הוא, וכי פטרי רבנן בשנים משום דלא מהימני בהא דאיכא מיגו, וההיא דחייטא דיבמות לאו אליבא דהך לישנא אתמר אלא למאי דאמרינן התם בכריתות אדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים, וכבר כתבתי זה בפרק האשה בס"ד.
- 110